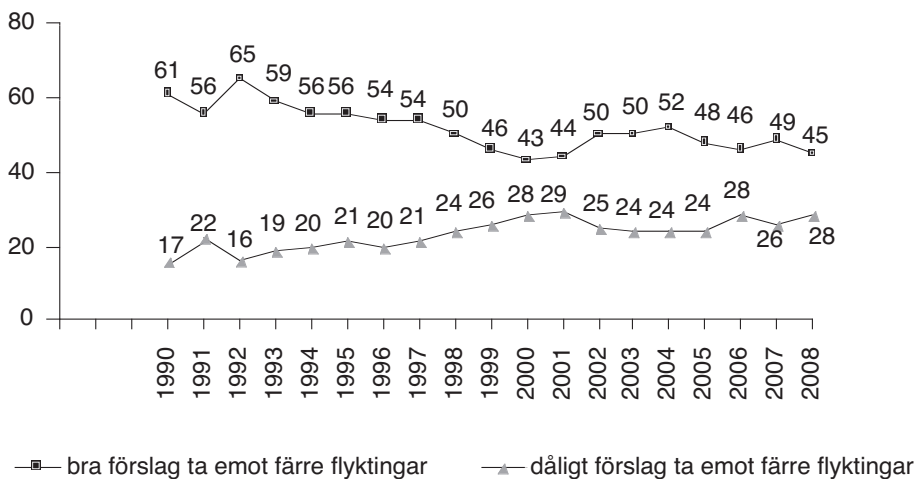

GENERÖSARE ATTITYD TILL FLYKTINGMOTTAGNING I SVERIGE

MARIE DEMKER

Svensk flyktingopinion har blivit mer generös. I 2008 års SOM-undersökning är det 45 procent av den svenska befolkningen som menar att det är ett bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar till Sverige. Samtidigt har andelen som tycker det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar ökat en aning.

Figur 1 Svensk flyktingopinion 1990-2008 (procent)

Under perioden 2006-2008 har det flyktingmottagningsfientliga partiet Sverigedemokraterna mobiliserat i den svenska väljaropinionen. Trots det anser, två år efter riksdagsvalet 2006, den lägsta andelen väljare sedan 2001 att det är ett dåligt förslag att minska den svenska flyktingmottagningen. Opinionen är således mest generös hittills sedan händelserna 11 september 2001.

Bland de politiska partiernas sympatisörer är mönstret ungefär detsamma som tidigare år med miljöpartister och vänsterpartister som de mest generösa och moderater som de minst generösa.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympati	2005	2006	2007	2008
Vänsterpartiet	31	23	31	28
Miljöpartiet	27	19	26	25
Socialdemokraterna	47	42	48	43
Centerpartiet	48	39	40	44
Folkpartiet	48	44	50	42
Kristdemokraterna	45	47	54	36
Moderata samlingspartiet	57	60	60	53
Sverigedemokraterna	--	98	97	93

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Den största enskilda förändringen över tid har skett i den kristdemokratiska sympatisörgruppen. Kristdemokratiska sympatisörer har inte sedan mitten av 1990-talet varit lika generösa avseende flyktingmottagning som 2008. Åsiktsbredden mellan riksdagspartierna – skillnaden mellan högsta och lägsta notering – är dock ungefär densamma som förra året. Störst var den valåret 2006, vilket är fullt normalt med tanke på den politiska mobilisering som sker inför ett riksdagsval.

Partiernas sympatisörer skiljer sig dock mycket åt beroende på vilken generation de tillhör. Bland miljöpartister, socialdemokrater och kristdemokrater är det störst skillnad mellan åldersgrupperna. Medelålders (31-60 år) miljöpartister och kristdemokrater är minst negativa till flyktingmottagning. Bland kristdemokraterna är det gruppen under 30 år som är mest negativa medan det bland övriga partier är den äldsta gruppen (över 60 år). Minst skillnader mellan åldersgrupper är det bland moderaternas sympatisörer.

Att förklara attityder till flyktingmottagning

I tidigare undersökningar har det visat sig att de regionala skillnaderna i synen på flyktingmottagning i Sverige är stora. I Sydsverige finns ett betydligt större flyktingmotstånd än i mellersta och övre Norrland (Demker 2006, 2008). Motståndet mot flyktingmottagning har också samband med grad av urbanitet i boendet där storstadsboende är mindre negativa än personer i mindre orter på landsbygden (Demker 2006). Sedan tidigare finns också välbelagda samband mellan socioekonomiska

faktorer och synen på flyktingmottagning, inte bara i Sverige (t ex Frölund Thomssen 2006, Demker 2005, Rydgren 2002).

Människans ställningstagande i en politisk sakfråga utgörs av en triangel – kognitioner, värderingar och handlingar samverkar i skapandet av en attityd. Begreppet attityd kan beskrivas som en social disposition, en tendens att reagera på ett visst sätt i en given situation. Under de senaste decennierna har dock begreppet attityd i samhällsvetenskaplig forskning kommit att betyda enbart en värdering (Gilljam 1988). I modern socialpsykologisk forskning har emellertid stabiliteten, medvetenheten och värderingskomponenten i attitydbegreppet kommit att ifrågasättas och problematiseras. Attityder kan både beskrivas som uttryck för stabila värderingsmönster och för omedvetna impulser (Gawronski 2007).

En åsikt är betydligt smalare och syftar i första hand på en kognitiv och deskriptiv utsaga utan värderande komponent (Oskamp & Schulz 2005). Att värdera huruvida det är ett bra eller dåligt förslag att Sverige bör eller inte bör ta emot färre flyktingar är uttryck för en attityd gentemot flyktingmottagning. Jag menar att attityden till flyktingar inte kan förklaras enbart som en politisk värdering av en enskild sakfråga, en åsikt. Istället menar jag att attityden hos den enskilda medborgaren är en funktion av erfarenheter, sociala nätverk, livsstil, kultur och bildningstraditioner.

Sociala skiljelinjer och attityder till flyktingmottagning

I klassisk politisk sociologi återfinns fyra grundläggande europeiska politiska skiljelinjer (cleavages) på vilka den europeiska partipolitiken vilar. Dessa fyra är skiljelinjerna mellan centrum och periferi, mellan kyrka och stat, mellan land och stad och mellan arbete och kapital (Lipset & Rokkan 1967). För att vi skall kunna tala om en politiskt relevant skiljelinje skall motsättningarna ha en social bas, ha tagit sig uttryck i värdeskillnader mellan olika grupper samt i agerande genom mobilisering, som t ex organisering (i parti, intressegrupp eller någon form av social rörelse) eller politiskt arbete (demonstrationer, kampanjer) (Bartolini & Mair 1990, Denver 2000, Holmberg & Oscarsson 2004).

Skiljelinjer och attitydskillnader såväl inom agrara regioner som mellan agrara och urbana regioner är lika gamla som de europeiska nationalstaterna. På samma sätt har skiljelinjer mellan centralmakten och kulturen i mer perifera regioner av nationalstaterna vuxit fram i och med uppbyggnaden av centralmakten. I Sverige har emellertid dessa skiljelinjer i stor utsträckning hållits tillbaka. Sedan 1988 har betydelsen av skiljelinjen land-stad för partival minskat, medan betydelsen av skiljelinjen centrum-periferi legat lågt sedan de svenska valforskarna började analysera denna skiljelinje 1968 (Holmberg & Oscarsson 2004:47). Centerpartiet (fd bondeförbundet) representerade länge den politiska motsättning mellan näringsstrukturer på landsbygden och näringsstrukturer i staden som återfinns i alla europeiska

länder. I Danmark har skiljelinjen land-stad varit betydligt starkare och mera politiskt högröstad än i Sverige. I Sverige har istället skiljelinjen mellan arbete och kapital – det som oftast benämns vänster och höger – varit dominerande (Holmberg & Oscarsson 2004:81).

Att skiljelinjen arbete och kapital har stor betydelse för attityder till flyktingmottagning är sedan länge välkänt (t ex Demker 2004). Att de regionala skillnaderna i attityd till flyktingmottagning är stora kan uppfattas som uttryck för att också skiljelinjen mellan centrum och periferi har betydelse (Demker 2006, 2008). Skiljelinjen mellan landsbygd (agrara näringar) och städer (urbana näringar) är betydligt mer oklar avseende attityden till flyktingmottagning. Vi vet att det finns skillnader mellan mindre och större städer, men skillnaden mellan landsbygd och storstad har varit varierande (Demker 2006). Hur skall vi då förstå skiljelinjen mellan land och stad avseende attityden till flyktingmottagning?

Skiljelinjen mellan land och stad avseende attityden till flyktingmottagning

En analys som tar hänsyn till hur andra faktorer samverkar med skiljelinjen land och stad i forandet av attityden till flyktingmottagning kan kanske modifiera slutsatsen som kan dras av ett bivariat samband.

I SOM-undersökningen 2008 anser 49 procent av dem som bor på landsbygden att det är ett bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. I mindre städer är andelen 48 procent, i större städer 44 procent och i de tre storstadsområdena 41 procent. Skillnaden mellan storstadsområdena och övriga områden har således ökat sedan 2005. Då var skillnaden två procentenheter och 2008 är den 8 procentenheter. Att skiljelinjen mellan land och stad har ökat i betydelse för synen på flyktingmottagning kan ges ett visst stöd av denna förändring.

Vi vet också sedan tidigare att högre utbildning tenderar att påverka attityden till flyktingmottagning i generös riktning (Demker 2006). I SOM-undersökningen 2008 anser 57 procent av dem med endast grundskola att det är ett bra eller mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar. Bland dem med gymnasium eller folkhögskola är andelen 53 procent, med eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen 40 procent och bland dem med examen från universitet och högskola är andelen 28 procent. En analys av hur utbildningsnivå och grad av urbanitet samverkar pekar på att utbildningsfaktorn är viktigare än grad av urbanitet. De allra minst negativa till flyktingmottagning är högutbildade på landsbygden medan de mest negativa är lågutbildade i större städer. Storstadsbefolkning med endast kort utbildning är nästan lika negativa till flyktingmottagning som landsbygdsbefolkning med motsvarande utbildning.

Tabell 3 Attityd till flyktingmottagning i relation till urbanitet och utbildning (procent)

Urbanitet/Utbildning:	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Ren landsbygd	59	52	47	22
Mindre tätort	50	58	40	36
Större tätort/stad	61	50	39	26
Storstäderna	55	56	38	28

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Låg utbildning = grundskola, medellåg utbildning = gymnasium, folkhögskola, medelhög utbildning = eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen

Utbildningsnivån är därmed viktigare för att förklara attityd till flyktingmottagning än om man bor på landsbygd eller i staden.

Generationstillhörighet samverkar dock med urbanitetsgrad. Bland personer under 30 år som bor på landsbygden vill 52 procent ta emot färre flyktingar medan andelen i samma åldergrupp i storstaden är 35 procent. Bland dem över 60 år är dock storstadsboende mer negativa till flyktingmottagning än dem på landsbygden. I gruppen över 60 anser 54 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar och i den åldersgruppen är storstadsborna den mest negativa gruppen. Bland dem över 60 år har boendet överhuvudtaget mycket mindre betydelse som förklaring till flyktingattityd än i gruppen under 60 år.

En analys av hur de olika partiernas sympatisörers attityder påverkas av grad av urbanitet ger ytterligare ett bidrag till förståelsen av skiljelinjen land och stad.

Tabell 4 Attityd till flyktingmottagning i relation till partisympati (procent)

Urbanitet/Partisypati:	MP	V	S	C	FP	M	KD	SD
Ren landsbygd	e.s	e.s	42	52	e.s	62	e.s.	92
Mindre tätort	36	27	47	44	54	55	41	88
Större tätort/stad	23	29	42	40	40	48	34	98
Storstäderna	e.s	e.s	35	23	32	63	e.s	93

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. E.s. betyder att andelen inte är signifikant. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Vi vet sedan tidigare att partiernas sympatisörsgupper skiljer sig åt beroende på regional tillhörighet (Demker 2006). I tabell 4 framgår dock att också partiernas sympatisörsgupper skiljer sig åt beroende på urbanitetsgrad. Centerpartiet tycks ha två olika väljargrupper – en urban som är den mest generösa till flyktingmottagning och en landsbygdsförankrad som tillhör de mer negativa. Även folkpartiet har samma mönster. Hos moderaterna är det istället storstadsbor och landsbygdsbor som är mest negativa medan moderata sympatisörer i mellanstora städer är mer generösa.

Partisympati tycks således samverka med land och stad-skiljelinjen i formandet av attityden till flyktingmottagning. Centerpartister i storstaden och miljöpartister i större tätorter har samma relativt generösa attityd, medan socialdemokrater på mindre tätorter är lika negativa till flyktingmottagning som moderater i större tätorter.

Sammantaget kan vi alltså dra slutsatsen att skiljelinjen mellan land och stad – grad av urbanitet – interagerar eller samverkar med partisympati, generation och utbildning i formandet av attityder till flyktingmottagning.

Klass, kön och urbanitet avseende attityden till flyktingmottagning

Partier mobiliserar traditionellt väljare genom intresserepresentation och klassidentitet. Bland de medborgare som definierar sitt hem som ett arbetarhem anser 51 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar, i gruppen som definierar sitt hem som tjänstemannahem är andelen 41 procent, i högre tjänstemanna- och akademikerhem 30 procent och i företagarehem 42 procent. Att klass har betydelse för attityden till flyktingmottagning är således tydligt.

Om vi istället ser på vilka hem medborgarna vuxit upp i är mönstret detsamma. Bland dem som vuxit upp i arbetarhem menar 48 procent att Sverige bör ta emot färre flyktingar och bland dem som vuxit upp i tjänstemannahem 37 procent. Bland dem som vuxit upp i företagarehem vill 42 procent minska flyktingmottagningen och i högre tjänstemanna- och akademikerhem är den andelen 37 procent.

En analys av hur klassbakgrunden samverkar med grad av urbanitet visar emellertid att medborgare i arbetarhem på landsbygden är betydligt mer negativa till flyktingmottagning än arbetarklass i storstäderna. Andelen bland dem i arbetarhem på landsbygden som vill minska flyktingmottagningen är 67 procent medan motsvarande andel i storstäderna är 54 procent. Bland medborgare i tjänstemannahem är det istället personer i mindre tätorter och i storstäder som är mest negativa till flyktingmottagning (44 procent) medan tjänstemän i större tätorter utanför storstadsområdena är mindre negativa (35 procent).

Kvinnor har sedan länge tenderat att vara mer generösa till flyktingmottagning än män (se t ex Demker 2008). I SOM-undersökningen 2008 anser 42 procent av kvinnorna och 49 procent av männen att Sverige bör ta emot färre flyktingar. Skill-

naden är ungefär av samma storlek som under tidigare år. Om vi undersöker hur klass och kön samverkar i formande av attityder till flyktingmottagning så visar det sig att könsskillnaderna minskar bland boende i arbetarhem och ökar kraftigt bland dem i högre tjänstemannahem.

Tabell 5 Attityd till flyktingmottagning i relation till kön och klass (procent)

Nuvarande hem:	Arbetare	Tjänsteman	Högre tj man	Företagare
Kvinna	54	35	27	48
Man	57	44	46	53

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Den grupp som avviker kraftigast är kvinnor i högre tjänstemannahem. Könsskillnaden i attityd till flyktingmottagning i den gruppen ökar från en generell könsskillnad på åtta enheter till 19 enheter inom gruppen högre tjänstemannahem.

En analys av hur urbanitet och kön samverkar visar att könsskillnaderna minskar i de mindre tätorterna medan det ökar i alla de övriga tre grupperna. Kvinnorna i mindre tätorter tenderar att vara mer negativa till flyktingmottagning än kvinnor på landsbygden. Bland männen är mönstret istället att ju mer urbaniserat territorium som man bor på desto mindre negativ är man till att ta emot flyktingar.

Tabell 6 Attityd till flyktingmottagning i relation till kön och urbanitet (procent)

Nuvarande hem:	Landsbygd	Mindre tätort	Större tätort/Stad	Storstad
Kvinna	43	49	39	37
Man	54	48	49	46

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

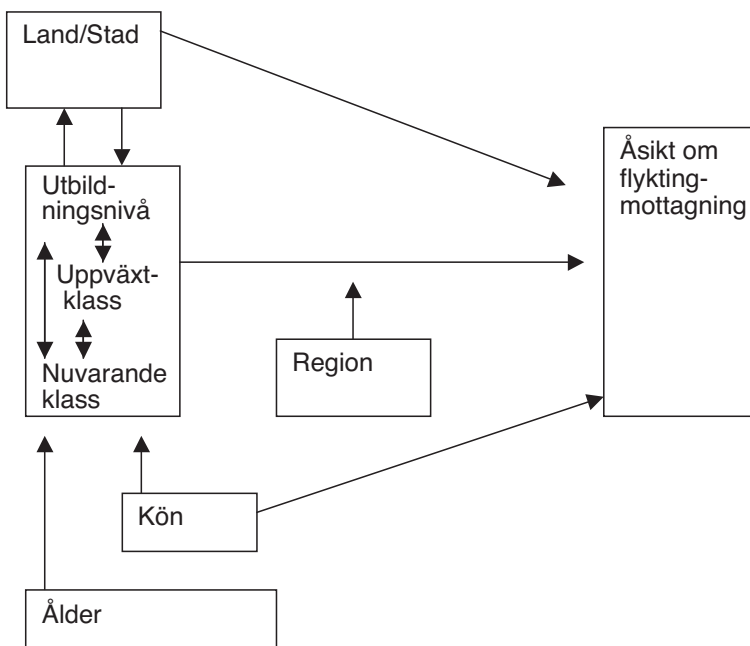
Sammantaget kan vi alltså dra slutsatsen att såväl klasstillhörighet som kön interagerar eller samverkar med grad av urbanitet i formandet av attityder till flyktingmottagande.

Flyktingattityder – ett förklaringspussel

Attityderna till flyktingmottagning beskrivs ibland som ett enkelt resultat av kön, utbildning, klass och urbanitet. Vi vet att dessa faktorer var och en har mycket stark förklaringskraft på attityderna till flyktingmottagning. Allt annat lika är kvinnor, storstadsbor, högutbildade i akademikerhem de som är mest positiva till flyktingmottagning. Men, vi vet fortfarande lite om hur dessa faktorer samverkar. Vi vet också mycket lite om hur skiljelinjen mellan land och stad påverkar flyktingattityderna i form av samverkan – förstärkning och försvagning.

I den här artikeln har jag försökt att med hjälp av bivariata analyser och kontrollvariabler problematisera relationen mellan olika klassiska förklaringsfaktorer inom den politiska sociologin. I ett nästa steg bör man försöka gå vidare med en multivariat analys där möjligheten att undersöka interaktion, och påverkansvägar är betydligt större. En tentativ modell som skulle kunna utgöra en första testbar modell för förklaring av flyktingattityder i Sverige skulle kunna se ut som i figur 2.

Figur 2 Förklaringsmodell för åsikt om flyktingsmottagning i Sverige

I figuren återfinns faktorer som också analyserats i den här artikeln. Jag har dessutom lagt in en faktor kallad region. Region har, som nämnts ovan, tidigare visat sig ha stor betydelse och pilotstudier av regionens betydelse för övriga faktorer tyder

på att den är en sk interaktionsvariabel. Det innebär att den försvagar eller förstärker effekten hos en annan förklaringsvariabel. I det här fallet tyder analyserna på att var man bor i landet tenderar att förstärka eller försvaga förklaringskraften i utbildning och klass på åsikten om flyktningmottagning.

Formandet av attityder till flyktningmottagning är en komplex process och arbetet med att undersöka och bedöma styrkan av socioekonomiska faktorer bör kompletteras med analyser av mobilisering, partistrategi och nationell integrationspolitik. Negativa attityder till flyktningmottagning är blott en av många förutsättningar för främlingsfientliga partiers existens. Och varaktiga framgångar för främlingsfientliga partier kräver också betydligt fler politiska villkor än folkliga negativa attityder till flyktningmottagning.

Referenser

- Bartolini, Stefano och Peter Mair (1990) *Identity, Competition and Electoral Availability. The Stabilisation of European Electorates 1885-1985*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Demker, Marie (2004) "Vänster och höger i flyktningpolitiken" ur ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Ju mer vi är tillsammans* SOM-rapport 34, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2005) "Både tolerans och kritik i attityderna till invandrare i Sverige" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Lyckan kommer, lyckan går* SOM-rapport 36, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2006) "Stora regionala skillnader i attityden till flyktingar" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Du stora, nya värld* SOM-rapport 39, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2008) "Långsamma förändringar inom stabila ramar" ur Holmberg, S och L. Weibull (red) *Skilda Världar* SOM-rapport 44, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Denver, David (2000) *Elections and Voters in Britain*. Palgrave Macmillan, Basingstoke/New York.
- Gawronski, Bertram (2007) "Attitudes can be measured! But what is an attitude?" *Social Cognition*, vol 25, no 5, s 573-581.
- Gilljam, Mikael (1988) *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*. Studentlitteratur, Lund.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Lipset, Seymour Martin och Stein Rokkan (1967) *Party Systems and Voter Alignments*. The Free Press, New York.
- Oskamp, Stuart och P Wesley Schulz (2005) *Attitudes and Opinions* (3:e uppl) Routledge, London.

